Kirjallinen asiantuntijalausunto aluehallinnon uudistuksesta

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle

Kainuun liitto kiittää mahdollisuudesta jättää pyynnöstä asiantuntijalausunto valtion aluehallintouudistuksesta. Kainuun liiton puolesta lausun seuraavaa:

Valtion aluehallintouudistus on merkitykseltään suuri suomalaiselle aluekehitykselle ja maakuntien liitoille. Nykyisessä valtion aluehallinnon rakenteessa ELY-keskukset ovat aluekehityksessä kunnallista itsehallintoa edustavien maakuntien tärkein yhteistyökumppani ja vastinorganisaatio alueilla.

Kainuun liitto tukee hallitusohjelman isoa tavoitetta sujuvoittaa muun muassa lupakäytäntöjen prosesseja. Tuon tavoitteen saavuttamiseksi sekä TE-palveluita koskevan uudistuksen yhteisvaikutuksena aluehallinnon uudistus on välttämätön.

Kun kyseessä on elinvoiman kehittämiseen liittyvät tehtävät, paikallisten olosuhteiden tunteminen vähintään maakunnittain on valtion aluehallinnossa tärkeää. Aluehallinnon aito läsnäolo on erityisen tärkeää erityisolosuhteiden maakunnissa, kuten itäisessä ja pohjoisessa Suomessa tai rakenteellisista haasteista kärsivissä maakunnissa. Hallituksen esitys jättää kuitenkin huolen valtionhallinnon alueellisen läsnäolon heikkenemisestä uudistuksen myötä.

Kainuun liitto ei hyväksy sitä, että valtakunnallisella virastolla olisi vain viisi alueellista yksikköä, kun nykyinen aluehallintovirastorakenne perustuu kuuteen toimialueeseen. Hallituksen esityksessä yhden toimialueen karsinta tehtäisiin käytännössä yhdistämällä Pohjois-Suomen ja Lapin aluehallintovirastojen toimialueet sekä siihen liittämällä Keski-Pohjanmaan maakunta uudeksi, puoli Suomea kattavaksi toimialueeksi. On merkittävä riski, että valtion lupa- ja valvontaviranomaisen toiminta ja päätöksenteko etääntyy Pohjois-Suomessa muusta maasta poikkeavalla tavalla, mitä ei voi hyväksyä.

Lainsäädäntö sisältää esitykset myös uusien elinvoimakeskusten toimialueista ja toimipaikoista. Kainuun liitto korostaa, että kaikissa maakunnissa tulee olla toimivallaltaan mahdollisimman yhteneväiset aluehallinnon toimipaikat. Kainuun liitto ei näe mitään syytä säätää elinvoimakeskusten päätoimipaikoista.

Osoite:
Kainuun liitto,
Kauppakatu 1
87100 Kajaani

Sähköposti:
etunimi.sukunimi@kainuunliitto.fi
Kirjaamo 040 722 0900
www.kainuunliitto.fi

Laskutus:
Kainuun liitto
003724969924
PL 5016
02066 DOCUSCAN

Y-tunnus:
2496992-4

Toisin kuin hallituksen esityksessä esitetään, yhtä maakuntaa laajempien elinvoimakeskusten toimipaikkojen tulisi olla keskenään tasavertaisia.

Päätoimipaikkastatus määrittelisi tarpeettomasti esimerkiksi elinvoimakeskuksen ylijohtajan sijaintipaikan ja saattaisi johtaa myös asiantuntijoiden keskittymiseen ylimmän johdon mukana. Tämä ei vastaa koko Suomen edun mukaista elinvoimapolitiikkaa. Päätoimipaikoista säätämisestä pidättäytyminen osoittaisi modernia ja nykyistä tilannetta vastaavaa ajattelua ja toimintatapaa monipaikkaisessa työelämässä.

Asiakastarpeiden huomiointi ei voi toteutua ilman elinvoimakeskusten toiminnan paikallisuuden varmistamista. Valtion aluehallinnon toimijoiden pitää olla läsnä alueilla. Alueen tuntemus ja alueiden erilaisuuden huomiointi edellyttävät monialaista maakunnallista valtion hallintoa. Uudistuksessa pitää varmistaa valtion hallinnon riittävä vuorovaikutteinen läsnäolo kaikissa 18 maakunnassa. Tälle on perusteet aluekehityslaissa.

Lisäksi elinvoimakeskusten resurssien pitää aidosti turvata alueellinen läsnäolo. Keskusten palveluja käyttävien asiakkaiden asiointimatkojen ei tulisi pidentyä hallinnollisen uudistuksen takia.

Lainsäädännössä tulisi selvästi todeta maakuntaohjelmien yksiselitteinen ohjausvaikutus alueella toimiviin viranomaisiin. Elinvoimakeskuksen tulee sitoutua maakuntaohjelman tavoitteisiin ja toteutukseen. Tämä voi toteutua vain, mikäli jokaisessa maakunnassa on toimivaltainen elinvoimakeskus tai toimivaltainen ja tuloksellisen toiminnan mahdollistavalla tavalla resursoitu elinvoimakeskuksen toimipiste.

Valtakunnallisesti keskitettäviä tehtäviä olisi lakiesityksen mukaan elinvoimakeskuksilla runsaasti. Tämä heikentää yksittäisiä elinvoimakeskuksia ja kaventaa niiden luonnetta aidosti monialaisina yksikköinä toimialueillaan. Keskitetyt tehtävät tulisi jakaa mahdollisimman tasapuolisesti maakunnallisten toimipaikkojen kesken. Erikoistumisia ja tehtävien keskittämisiä tulee jatkossa tehdä vain painavin perustein ja säädetysti.

Keskitettyjen tehtävien runsas määrä tekee elinvoimakeskusten tehtävärakenteesta keskenään hyvin erilaisia. Tämä voi heikentää hallitusohjelman tavoitetta vahvoista elinvoimakeskuksista, tai ainakaan kaikista elinvoimakeskuksista ei tule yhtä vahvoja ja lisäksi niistä tulee asiakasnäkökulmasta vaikeasti hahmotettavia.

Kainuun liitto ei tue ilmasto- ja vesistöasioiden tai patoturvallisuuteen liittyvien erikoistumistehtävien siirtämistä pois nyt perustettavalta Pohjois-Suomen elinvoimakeskukselta. Pohjois-Suomen elinvoimakeskus edustaa suurinta osaa pohjoisen Suomen väestöstä ja sen tulisi olla tehtävärakenteeltaan vahva valtion aluehallinnon yksikkö. Lisäksi osaavan työvoiman saatavuuden turvaamisen näkökulmasta

olisi hyvä, että keskitetyt tehtävät vastaisivat alueen koulutusprofiilia sekä ELY-keskusten jo aiemmin kehittämää asiantuntemusta.

Valtakunnallisen lupa- ja valvontaviraston perustaminen on perustelua erityisesti luvitukseen liittyvien prosessien sujuvoittamiseksi. Esityksen mukaisesti lupa- ja valvontavirastolla olisi kuitenkin sellaisia tehtäviä, joilla olisi vahva alueellinen ulottuvuus – esimerkiksi merkittävä osa aiemmin ELY-keskuksille kuuluneista ympäristövastuualueen tehtävistä. Tämä voi etäännyttää palveluiden saatavuutta yrityksistä ja vaikuttaa negatiivisesti aluetalouteen.

Hallituksen esitys perustuu kaiken kaikkiaan oletukselle, että luvitusprosessit sujuvoituvat valtion aluehallinnon organisaatiota uudistamalla, vaikka todellisuudessa kysymys on pitkälti myös viraston sisäisten prosessien uudistamisesta sekä viraston resurssoinnista.

ELY-keskusten toiminnassa on perinteisesti korostunut alueellisten olosuhteiden ja paikallisen toimintaympäristön tuntemus. Kainuun liitto pitää riskinä, että alueellisen asiantuntemuksen säilymistä ei ole otettu valtakunnallisen viraston osalta riittävästi huomioon silloin, kun tehtäviä siirrettään nykyisiltä ELY-keskuksilta valtakunnalliseen virastoon.

Kainuun liitto esittää, että EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahastojen rahoitustehtävät siirrettäisiin elinvoimakeskuksille seuraavan ohjelmakauden alussa niin, että jokainen keskus kaikki toimipaikkansa aidosti osallistaen vastaisi omista rahoituspäätöksistään.

Yksi uudistuksen suurimmista riskeistä Kainuun ja usean muun maakunnan näkökulmasta liittyy EU:n maaseuturahaston varojen allokaatioon. Tällä hetkellä maaseuturahaston varat allokoidaan ELY-keskuksittain, mikä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tarkoittaa käytännössä maakunnittaista rahoituksen kohdentumista. Hallituksen esitys muuttaa teknisesti kaikki maininnat ELY-keskuksista elinvoimakeskuksiksi, mikä muuttaa radikaalilla tavalla maaseuturahaston varojen kohdentamisen ja laajentaa kohdennuksen maakunnista elinvoimakeskusten kokoisille alueille. Tämä on suuri riski sille, että osa maakunnista menettää merkittävästi maaseuturahaston rahoitusta. Lainsäädäntöön olisikin kirjattava, että maaseuturahaston rahoitustehtävät hoidetaan maakunnittain.

Elinvoimakeskusten toimialaohjaus tulisi jatkossakin usealta ministeriöltä. Tämä uhkaa jatkaa aluehallinnon siiloutumista ja strategisuuden toteutumista yleisesti.

Hallituksen esityksen elinvoimakeskuksia koskevissa tavoitteissa todetaan muun muassa, että elinvoimakeskusten toiminnan on tarkoitus tukea alueiden omiin vahvuuksiin ja erityispiirteisiin perustuvaa alueiden kehittämistä yhteistyössä maakuntien liittojen kanssa. Useamman maakunnan muodostamissa elinvoimakeskuksissa tulisi huomioida maakuntien erilaisuus niin, että substanssimäärärahapäätöksissä

päätettäisiin maakuntakohtaisista määrärahakiintiöistä nykyistä käytäntöä laajemmin. Tällä varmistettaisiin määrärahojen tasapuolinen käyttö.

Kajaanissa 20.3.2025

Riikka Pirkkalainen

maakuntajohtaja